

Xalqların, ölkələrin, bir qədər də konkret yanaşsaq, regionların strateji inkişafı bir çox halda tarixi fürsətlərdən asılı olur. Yaranmış əlverişli imkanları vaxtında dəyərləndirməyi bacaran liderlərin müdrik qərarları, çevik davranışları bu fürsət anlarını böyük coğrafiyaların tarixi taleyindəki dönüş məqamına çevirir. Belə bir reallığı bu gün Azərbaycanla ABŞ arasında dinamik inkişaf edən münasibətlərdə müşahidə etmək olar.

Azərbaycan-ABŞ münasibətləri: 34 illik tarixin yüksəliş dövrü

Cənubi Qafqazın aparıcı dövləti kimi Azərbaycan ABŞ üçün həmişə regionun əhəmiyyətli ölkəsi sayılıb. Azərbaycanın artıq 35 ilə çatan müstəqillik tarixində ABŞ ilə münasibətlərin inkişafında hər iki tərəf üçün qarşılıqlı faydalar yaradan mühüm nailiyyətlər əldə edilib. Tarixi obyektivlik naminə yada salaq ki, qazanılmış uğurlarla yanaşı, xüsusilə müstəqilliyin ilk illərindəki sərəfəsiz iqtidarlar dövründə Azərbaycanın bu münasibətlərdə itirdiyi imkanlar, yaxud ABŞ-nin bəzi siyasi dairələrinin ölkəmizə qarşı yol verdikləri yanlış yanaşmalar ucbatından ikitərəfli əlaqələrdə düynülü nöqtələrin yaranması halları da olub. Bu gün isə Ağ Evin qlobal siyasi-iqtisadi düzənə yeni strateji baxışı, bu fəvqəldövlətin dəyişən prioritetləri və bütün bunların yaratdığı böyük fürsətlər fonunda Azərbaycan-ABŞ münasibətləri 35 illik müstəqillik dövrümüzün, demək olar, ən yüksək mərhələsindədir.

Burada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin diplomatik bacarığının, yaranmış hər imkandan ölkəmizin, xalqımızın milli maraqları, yaşadığımız coğrafiyanın təhlükəsizliyi və dayanıqlı inkişafı naminə istifadə məharətinin, proseslərə əsl strateq reaksiyasının müstəsna rolu vardır.

Münasibətlərdə yeni səhifə - TRIPP

ABŞ-nin vitse-prezidenti Cey Di Vensin ailə üzvləri ilə ölkəmizə səfəri, dünyanın ən qüdrətli dövləti ilə Azərbaycan arasında Strateji Tərəfdaşlıq haqqında Xartianın imzalanması, belə bir tarixi sənəddə qarşıya qoyulan məqsədlər bunun daha bir nümayişi oldu və iki ölkə arasındakı münasibətləri yeni bir institusional mərhələyə yüksəltdi.

Cənab İlham Əliyevin yaranmış qlobal imkanları ölkəmizin və Cənubi Qafqazın gələcəyi üçün reallığa çevirmə bacarığının daha bir təzahürü kimi tarixə düşən bu anlaşıma Azərbaycanla ABŞ arasında diplomatik əməkdaşlığın genişləndirilməsindən də çox regionun geosiyasi, iqtisadi və təhlükəsizlik arxitekturasına təsir edə biləcək uzunmüddətli strateji xəritə rolunu oynayır.

Vətən müharibəsindəki tarixi Zəfərimiz nəticəsində ölkəmizin suverenliyinin, ərazi bütövlüyünün təmin olunmasından, ötən ilin 8 avqustunda Ağ Evdə ABŞ Prezidenti Donald Trampın iştirakı ilə Azərbaycan Prezidenti və Ermənistanın Baş naziri arasında sülh sazişinin paraflanmasından sonra sözügedən xartiyada suverenlik, ərazi bütövlüyü və sərhədlərin toxunulmazlığı prinsiplərinin irəli sürülməsi bir tərəfdən sənədin siyasi legitimliyinin əsası, digər tərəfdən regionun gələcək təhlükəsizliyinə baxış kimi mühüm önəm kəsb edir. Sənəddə əməkdaşlığın konkret sahələr üzrə strukturlaşdırılması isə Azərbaycan-ABŞ münasibətlərinin daha böyük niyyətlərini göstərir:

məqsəd təkcə hazırda xoş məcrada inkişaf edən münasibətləri, sadəcə, indiki səviyyəsində qorumaq deyil, onları daha sistemli, institusional və nəticəyönümlü mərhələlərə adlatmaqdır.

Strateji xartianın əsas xətlərindən biri regional bağlantıların gücləndirilməsidir. Burada Trans-Xəzər Nəqliyyat Dəhlizinə (Orta dəhliz) xüsusi diqqətin ayrılması Azərbaycanın Avrasiya logistika sistemində əsas qovşaq kimi mövqeyini gücləndirir. Bu, ölkənin yalnız enerji ixracatçısı yox, həm də nəqliyyat və data tranzit mərkəzinə çevrilməsi strategiyasının beynəlxalq səviyyədə dəstəklənməsi deməkdir. Eyni zamanda sənəddə qeyd olunan multimedial layihələr, xüsusilə 8 avqust 2025-ci il tarixli Vaşinqton Sülh Zirvə Görüşünün Bəyannaməsinə uyğun olaraq, Azərbaycan Respublikasının əsas hissəsi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında maneəsiz bağlantını təmin edəcək və regionun beynəlxalq ticarət və tranzit potensialını reallaşdıracaq multimedial bağlantı layihəsi kimi Beynəlxalq Sülh və Rifah naminə Tramp Marşrutunun (TRIPP) əhəmiyyətinin vurğulanması, bu istiqamətdə əməkdaşlığı genişləndirmək məqsədinin bəyan edilməsi regionda yeni iqtisadi dinamikaya təkan verərək siyasi-iqtisadi sabitlik alətinə çevrilir.

Enerji sahəsində əməkdaşlığın inkişafı isə münasibətlərin ənənəvi təməlinin daha da möhkəmləndirilməsi mənasına gəlir. Məlumdur ki, Azərbaycan son onilliklərdə Avropanın enerji təhlükəsizliyində müstəsna rol oynayır və ABŞ ölkəmizin bu qlobal statusunu müvafiq xartiya ilə strateji səviyyədə tanımış olur.

Yeni iqtisadi gündəm

Azərbaycanla ABŞ arasında diqqəti çəkən ən mühüm məqamlardan biri də münasibətlərdə yeni iqtisadi gündəmin yaranması, bu gündəmin ənənəvi əməkdaşlıq sahələri ilə yanaşı, müasir dünyanın əsas çağırışlarından olan texnologiya, süni intellekt və rəqəmsal infrastruktur üzrə sıx tərəfdaşlıqları da özündə ehtiva etməsi, beləliklə, iqtisadi əməkdaşlığın yeni mərhələyə keçidi-dir. Məlumdur ki, əvvəlki dövrlərdə Azərbaycan-ABŞ münasibətləri əsasən enerji layihələri üzərində qurulurdu. İmzalanmış xartiya isə texnologiya və innovasiya əsaslı əməkdaşlığı da ön plana çıxararaq, süni intellekt, data mərkəzləri, rəqəmsal infraqurultura sərmayələr, R&D platformaları və texnoloji transfer mexanizmlərinin nəzərdə tutulması ilə Azərbaycan iqtisadiyyatının struktur transformasiyası üçün yeni imkanlar açır. Bu yanaşma Azərbaycanın regionda enerji ilə yanaşı, həm də rəqəmsal iqtisadiyyat mərkəzi kimi formalaşması strategiyasına uyğun gəlir. ABŞ-nin texnoloji ekosistemi ilə sıx əməkdaşlığın bu prosese böyük sürət, səmərəlilik və keyfiyyət gətirəcəyi şübhəsizdir.

Özəl sektorun aktiv rolunun xüsusi vurğulanması isə Azərbaycan və ABŞ arasında iqtisadi sahədə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan potensial layihələrin praktik xarakterindən xəbər verir ki, bu da münasibətlərin dövlətlərarası səviyyədə biznes-ekosistem səviyyəsinə keçməsi deməkdir.

Xartianın təhlükəsizliklə bağlı bölməsi Azərbaycan-ABŞ münasibətlərinin strateji və geosiyasi məzmununu daha açıq şəkildə göstərir. Burada müdafiə və hərbi əməkdaşlığın genişləndirilməsi, antiterror və kibertəhlükəsizlik sahəsində birgə fəaliyyət, humanitar minatəmizləmə sahəsində texnologiya və maliyyə dəstəyi kimi diqqəti çəkən üç mühüm istiqamət iki ölkə arasındakı münasibətlərin təhlükəsizlik tərəfdaşlığı formatında da inkişaf etdiyini, qlobal risklərə qarşı güclü cavab reaksiyaları formalaşdırdığını göstərir. Xüsusilə kibertəhlükəsizlik və kritik infrastrukturun qorunması kimi sahələrin vurğulanması sənədin müasir riskləri nəzərə almasına dəlalət edir. Ümumilikdə Strateji Tərəfdaşlıq Xartiyası Azərbaycan-ABŞ münasibətlərində üç əsas dönüş nöqtəsini nişan verir: 1) Azərbaycan regional tranzit və enerji qovşağı kimi ABŞ tərəfindən strateji tərəfdaş statusunda tanınır; 2) Münasibətlər enerji əməkdaşlığından texnologiya və innovasiya əməkdaşlığı mərhələsinə keçir; 3) Təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlıq daha institusional və sistemli formaya salınır.

Cənubi Qafqazın gələcəyini quran Lider

Bu xartiya Azərbaycanın və dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin qlobal rolunun, eləcə də Cənubi Qafqazın gələcəyini quran liderlik missiyasının beynəlxalq səviyyədə rəsmi təsdiqi kimi də qiymətləndirilə bilər. Dünyanın ən güclü dövlətinin rəhbəri - ABŞ Prezidenti Donald Trampın həmkarı İlham Əliyev haqqında indiyə qədər fərqli siyasi ortamlarda ən yüksək fikirlər söyləməsi, onu qüdrətli lider elan etməsi, yaxın dostum adlandırması, cənab İlham Əliyev şəxsiyyətinə heyranlığımı gizlətməməsi də bunu təsdiqləyir.

Diplomatik münasibətlərdə liderlərin bir-biri haqqında xoş sözlər dilə gətirməsi, yüksək rəylər ifadə etməsi əksər hallarda adi diplomatik etiket qaydası kimi qəbul olunur. Amma siyasət, diplomatiya sahəsində az-çox təcrübəsi olan, ayrı-ayrı epizodları birləşdirib ümumi mənzərəyə oradan baxmağı bacaran hər kəs bu cür kəlmələrdən hansıların sırf diplomatik etikətdən, hansıların ürəkdən gəldiyini də ayırd etmək imkanındadır. Bu baxımdan ABŞ Prezidentinin Azərbaycan Prezidentinə olan münasibəti, onun haqqında ifadə etdiyi rəylər, tam qətiyyətlə deyə bilərik ki, sırf səmimiyyətə əsaslanır və bu, təsadüfi deyil. Elə insani dəyərlər, keyfiyyətlər, davranışlar var ki, onları statusundan, tutdu-

ğu vəzifədən asılı olmayaraq hər kəs yüksək qiymətləndirir, rəğbətlə qarşılayır. Məsələyə bu prizmadan yanaşsaq, aydın görünür ki, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev ömrünün böyük hissəsini böyük biznes idarəçiliyində keçirmiş, maraqlı tərəflərlə sıx tərəfdaşlıq münasibətlərində olmuş, fərdlərin şəxsi xarakterlərini, emosional zəkasını ayırd etməkdə yüksək ustalığa malik Donald Trampın bu yüksək münasibətini möhz şəxsi keyfiyyətləri ilə qazanıb.

Siyasetin və diplomatiyanın yazılmamış qanunu var: dövlətlərarası münasibətlərdə şəxsiyyət faktoru həmişə müsbət və ya mənfi istiqamətdə çox önəmli rol oynayır, bu amil münasibətləri ya pozur, ya da əksinə, inkişaf etdirir. Bu gün Azərbaycan və ABŞ arasındakı qarşılıqlı rəğbət, güvən və etimadın iki dövlətin münasibətlərinin tam nizama düşməsində, yüksələn xətt üzrə inkişafında ən mühüm amillərdən olduğu da nəzərə alınmalıdır.

"Şərqi qapısı"ndan böyük dünyaya

Bu gün Prezident İlham Əliyev Azərbaycanı böyük bir coğrafiyanın mühüm ticarət-tranzit qovşağına, enerji təhlükəsizliyi məkanına çevirir, ölkəmizə qlobal proseslərə ciddi təsir imkanlarına malik geosiyasi, geoqiyasət aktor statusu qazandırır. Azərbaycanın bu müstəsna mövqeyində ölkəmizin hər bir bölgəsinin, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasının özünəməxsus yeri və rolu var.

Tarixi məxəzlərdə "Şərqi qapısı" kimi öz əbədi izini qoymuş Naxçıvan İlham Əliyevin qurduğu yeni arxitektura türk dünyası üçün böyük dünyaya açılan qapı, eyni zamanda Orta dəhlizin mühüm seqmentlərindəndir. Bu, Naxçıvanın siyasi, iqtisadi, logistik əhəmiyyətini, əlahiddə platforma kimi mövqeyini qlobal miqyasda yüksəltdi. Azərbaycan Prezidentinin nəzərində Naxçıvan strateji hədəflərə doğru aydın yolun çox mühüm məkan elementi, indinin böyük niyyətlərini gələcəyin reallıqları ilə qovuşduran etibarlı körpüdür.

Azərbaycanla ABŞ arasında imzalanmış Strateji Tərəfdaşlıq haqqında Xartiyada Zəngəzur dəhlizi (TRIPP) ilə bağlı təsbit olunmuş müddəalar, Azərbaycanın əsas hissəsinin Naxçıvanın nəqliyyat əlaqələri ilə birləşdirilməsi geosiyasi əhəmiyyətindən, daşdığı tarixi-mənəvi dəyərdən əlavə, bölgə üçün həm də mühüm iqtisadi əhəmiyyət kəsb edir. Uzun illər blokada şəraitindən əziyyət çəkmiş Naxçıvanın inkişafı önündə geniş üfüqlər açır.

ABŞ ilə imzalanmış sənəddə müdafiə sənayesindən bərpaolunan enerjiyə, süni intellekt həllərindən kənd təsərrüfatına, təhlükəsizlik risklərinin idarəçiliyindən kosmik sənayeyə, kommunikasiya məsələlərindən müvafiq müəssisələrin, istehsal sahələrinin yaradılmasına qədər hər nə öz

əksini tapıbsa, strateji inkişaf hədəfləri kimi onların reallaşmasında ölkəmizin digər iqtisadi regionları ilə birgə Naxçıvanın da potensialından geniş istifadə nəzərdə tutulub. Bu isə Azərbaycan Prezidentinin 5 iyun 2023-cü il tarixli müvafiq sərəncamı ilə təsdiqlənmiş "Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nın məqsədlərini də özündə parlaq şəkildə əks etdirir.

Azərbaycanla ABŞ arasında imzalanmış Strateji Tərəfdaşlıq haqqında Xartiya ilə müvafiq dövlət proqramının məqsədlərinin uzlaşdırılması Prezident İlham Əliyevin məsələlərə necə kompleks şəkildə, bütöv bir tam kimi yanaşmasını növbəti dəfə nümayiş etdirir, eyni zamanda dövlət başçısının Naxçıvana, iqtisadi bölgənin perspektiv inkişafına bu cür əlahiddə münasibəti Naxçıvan əhalisinin, Naxçıvan rəhbərliyinin də qarşısında mühüm vəzifələr, təxirəsalınmaz öhdəliklər müəyyənləyir.

Ötən il noyabrın 12-də dövlət başçısı Naxçıvanda Prezidentin yeni səlahiyyətli nümayəndəsini və bir sıra rayonların icra hakimiyyətlərinə təyin olunmuş başçıları qəbul edərkən bu vəzifələri diqqətə çatdırdı, regionlarımızın, o cümlədən Naxçıvanın inkişafı ilə bağlı konkret tapşırıqlarını verdi.

Sülh gündəliyindən Sülh Şurasına

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin fevral ayında ABŞ-yə səfəri və səfər çərçivəsində Sülh Şurasının ilk iclasında iştirakı müasir diplomatiya tariximizin növbəti nailiyyətlərindən biri kimi qeyd olundu.

Məlumdur ki, beynəlxalq münasibətlər sistemi hazırda köklü transformasiya mərhələsindən keçməkdədir. Geosiyasi rəqabətin kəskinləşməsi, regional münasibətlərin artması və təhlükəsizlik çağırışlarının mürəkkəbləşməsi mövcud qlobal idarəetmə mexanizmlərinin yeni reallıqlara adekvat cavab vermədiyini göstərir. Bu dəyişikliklər fonunda beynəlxalq sülhün təmin olunması üçün yeni alətlərin və platformaların formalaşdırılması məsələsi günümüzün əsas mövzularından birinə çevrilib.

Azərbaycanın bu platformada iştirakının əsasını dövlət başçısı İlham Əliyevin müstəqil və balanslı xarici siyasət xətti təşkil edir. Ölkəmizin beynəlxalq müstəvidə fəal siyasət yürütməsi Prezident İlham Əliyevin irəli sürdüyü inkişaf modeli, strateji sabitlik kursu və çoxtərəfli diplomatiyaya verdiyi töhfələrlə birbaşa bağlıdır. Azərbaycan regional və qlobal problemlərin qarşısının alınması və idarə olunmasında konstruktiv yanaşmanı, dialoqu və nəticəyönümlü diplomatiyanı əsas prinsip kimi irəli sürür.

Sülh Şurası çərçivəsində Azərbaycanın xüsusi diqqət mərkəzində olmasının mühüm səbəblərindən biri də Ermənistanla münasibətlərdə irəli sürülən sülh gündəliyidir. Azərbaycan uzun illər davam edən münaqişənin həlli istiqamətində beynəlxalq hüquq, suverenlik və ərazi bütövlüyü prinsiplərinə əsaslanan yeni reallıq formalaşdırıb. Prezident İlham Əliyev sülh gündəliyinin təşəbbüskarlarından və ən fəal təşviqatçılarından biri kimi çıxış edir. Azərbaycanın dövlət rəhbərinin liderliyi ilə həyata keçirilən siyasət nəticəsində regionda davamlı sülh üçün praktik əsaslar yaradılıb. Bu təcrübə qlobal miqyasda münaqişələrin beynəlxalq hüquq çərçivəsində həllinə dair uğurlu nümunələrdən biri kimi dəyərləndirilir.

Ümumilikdə, Vaşinqtonda keçirilən Sülh Şurasının ilk iclasında Prezident İlham Əliyevin iştirakı Azərbaycanın qlobal sülh və təhlükəsizlik gündəliyində artan rolunu bir daha nümayiş etdirdi. Göstərdi ki, Azərbaycan yalnız regional aktor deyil, həm də beynəlxalq səviyyədə sülh təşəbbüslərinə töhfə verən, məsuliyyətli və pragmatik siyasət yürüdən dövlət kimi qəbul olunur.

*İradə ƏLİYeva,
"Azərbaycan"*